

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

DR. EGRI ZOLTÁN PHD

A MAGYAR REGIONÁLIS TUDOMÁNYI TÁRSASÁG XII. VÁNDORGYŰLÉSE

HELYI FEJLESZTÉS

VESZPRÉM, 2014. NOVEMBER 27–28.

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

- ▶ **Az egészség-paradoxon sajátosságait a következőkben lehet összefoglalni:**
 - ▶ a szocialista blokkon belül is eltérő trendek figyelhetők meg a halandóság terén;
 - ▶ főként a munkaképes korúakat érintette, azon belül is a férfiakat;
 - ▶ a keleti epidemiológiai válság fő tényezője az „elmaradt szív- és érrendszeri forradalom”, de jelentős a rákhalandóság és az „embercsinálta” halálokok hatása is;
 - ▶ békeidőben történt, nem volt világszintű és regionális fertőzés vagy éhínség, sem pedig természeti katasztrófa;
 - ▶ Adaptációs válság... (Cornia–Paniccia 2000, Meslé 2002, Daróczy 2004a, Meslé 2004)
- ▶ Magyarország kelet-közép-európai viszonylatban is hátrányosnak tekinthető a főbb egészségjellemzők alapján;
- ▶ Az összetettebb vizsgálatokat is megengedő kistérségi szinten főként **a születéskor várható élettartam vizsgálata jellemző** (Csire-Németh 2007a, Bálint 2008, 2010, Uzzoli 2008, Vitray 2011, Uzzoli 2013, Szilágyi-Uzzoli 2013.), továbbá megállapítható, hogy a halálokok mentén szerveződő vizsgálatok száma általában alacsonyabb.

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

- ▶ Hazánkban **a korai halandóság ma is komoly népegészségügyi probléma**, ezért (részben) kihasználva ezt a rést, dolgozatunkban **az idő előtti mortalitást vesszük górcső alá**.
- ▶ **Fő kutatási kérdések:**
 - ▶ *Milyen területi egyenlőtlenségek jellemzik a korai halandóság és az egészségi állapot változóit Magyarországon, kistérségi szinten?*
 - ▶ *Miként differenciálódnak nemenként ezen egészségmutatók?*
 - ▶ *Miként alakítják a korai halandóságot és a főbb halálokokat a társadalmi-gazdasági fejlettség, a településszerkezet, a térbeliség, az egészség-magatartás, a társadalmi tőke, az egészségügyi infrastruktúra és a szegregáció, a kirekesztés kistérségi egyenlőtlenségei?*
 - ▶ *A szomszédsági relációk mennyire befolyásolják a különböző halálokok térbeliségét?*
 - ▶ *A társadalmi-gazdasági tényezők, a területi infrastruktúra, a térbeliség és az egészségváltozók között hosszabb távon milyen összefüggések figyelhetők meg?*

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

Anyag és módszer

- ▶ **ESDA – explanatory spatial data analysis:** a területi adatok feltáró módszere (GeoDa 1.6.0 szoftver);
 - ▶ Területi autokorreláció (Globális – Moran-féle I; Lokális – Local Moran's I);
 - ▶ OLS, Maximum Likelihood Regresszió (SEM – Spatial Error Modell; SLM – Spatial Lag Modell);
- ▶ SPSS for Windows 20.0;
- ▶ Adatbázisok:
 - ▶ Halandóság: idő előtti SHA (OEFI) – férfiak, nők;
 - ▶ Főbb egészségváltozók:
 - ▶ Összes korai halálozás (SHA), Nyers halálozási ráta, Születéskor várható élettartam, Születéskor várható élettartam-különbség, Csecsemőhalandóság;
 - ▶ Fertőző és parazitás betegségek, Rosszindulatú daganatok, Mentális és viselkedészavarok, A légzőrendszer betegségei, Idült alsó légúti betegségek, Keringési rendszer betegségei, Az emésztőrendszer betegségei, Krónikus májbetegségek és cirrózis, A morbiditás és mortalitás külső okai, Közlekedési balesetek, Szándékos önártalom, Testi sértés, Vastagbél és végbél rosszindulatú daganata, Az emlő és a méhnyak rosszindulatú daganata, A prostata rosszindulatú daganata;
 - ▶ Elkerülhető, Dohányzásnak tulajdonítható,

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

A kistérségi halandóság egyenlőtlenségeit magyarázó („pillanatnyi”) tényezők

Befolyásoló (magyarázó) jelenségek	Operacionalizált jelenségek	Adatok forrása
Társadalmi-gazdasági fejlettség	képzettség, munkaerő-piac, gazdasági teljesítmény, jövedelmi és vagyoni helyzet/egyenlőtlenség, rejtett gazdaság	KSH Népszámlálás, erőforrástérkép, TeiR, MKIK GVI, LHH adatbázis, OEFI, saját számítás
Településszerkezet, infrastruktúra	népsűrűség, településsűrűség, népességkoncentráció /-eloszlás, funkciók, urbanitás/ruralitás	
Térbeliség (!)	„térséghez tartozás”	
Egészségtudatos magatartás, egészségkultúra	káros magatartási formák, túlmunka, munkakörülmények	
Társadalmi tőke	társadalmi aktivitás, bűnözés, társas kapcsolatok	
Egészségügyi infrastruktúra	intézményi ellátottság, kihasználtság, elérhetőség	
Szegregáció, kirekesztés	etnikumok, szegénységi kockázat	

forrás: saját szerkesztés

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

Eredmények

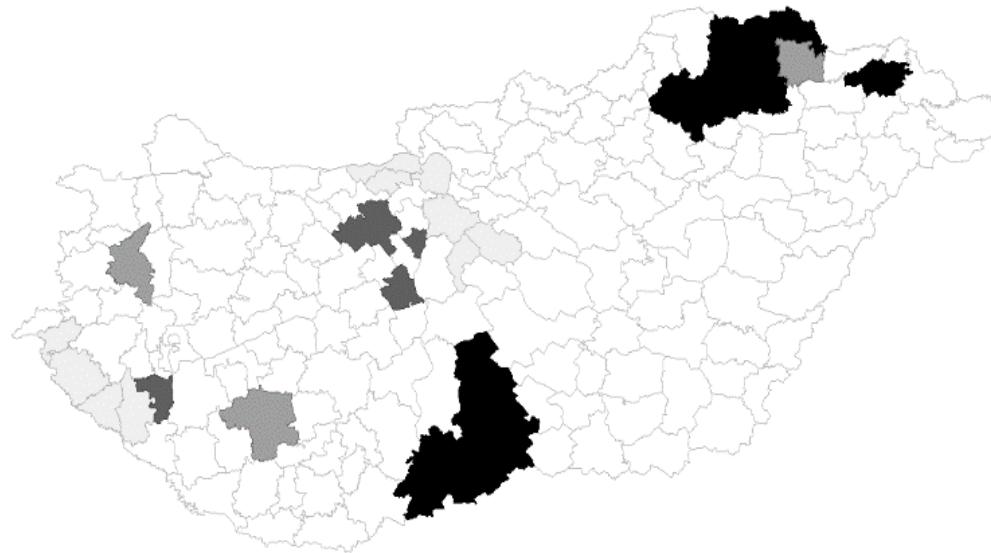
Az egészségváltozók területi autokorrelációja a Moran-féle I alapján (2009-2011)

forrás: saját számítás, szerkesztés

Főbb egészségváltozók	Moran's I (férfiak)	Moran's I (nők)
Összes korai halálozás	0,296 (4 sz)	0,224 (2 sz)
Nyers halálozási ráta	0,435 (2 sz)	0,402 (2 sz)
Születéskor várható élettartam	0,356 (2 sz)	0,258 (2 sz)
Születéskor várható élettartam-különbség	0,245 (2 sz)	
Rosszindulatú daganatok	0,246 (2 sz)	0,121 (2 sz)
Mentális és viselkedészavarok	0,285 (2 sz)	0,021 (12 sz)
A légzőrendszer betegségei	0,313 (kir)	0,156 (bás)
Idült alsó légúti betegségek	0,318 (2 sz)	0,173 (6sz)
Keringési rendszer betegségei	0,357 (bás)	0,256 (2 sz)
Az emésztőrendszer betegségei	0,214 (2 sz)	0,188 (2 sz)
Krónikus májbetegségek és cirrózis	0,259 (2 sz)	0,216 (2 sz)
A morbiditás és mortalitás külső okai	0,225 (2 sz)	0,142 (4 sz)
Szándékos önártalom	0,310 (kir)	0,230 (kir)
Testi sértés	0,038 (2 sz)	0,135 (4 sz)
Elkerülhető	0,268 (2 sz)	0,237 (kir)
Dohányzásnak tulajdonítható	0,196 (2 sz)	0,249 (2 sz)
Csecsemőhalandóság	0,167 (kir)	

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

A csecsemőhalandósági ráta területi autokorrelációja (2009-2011)

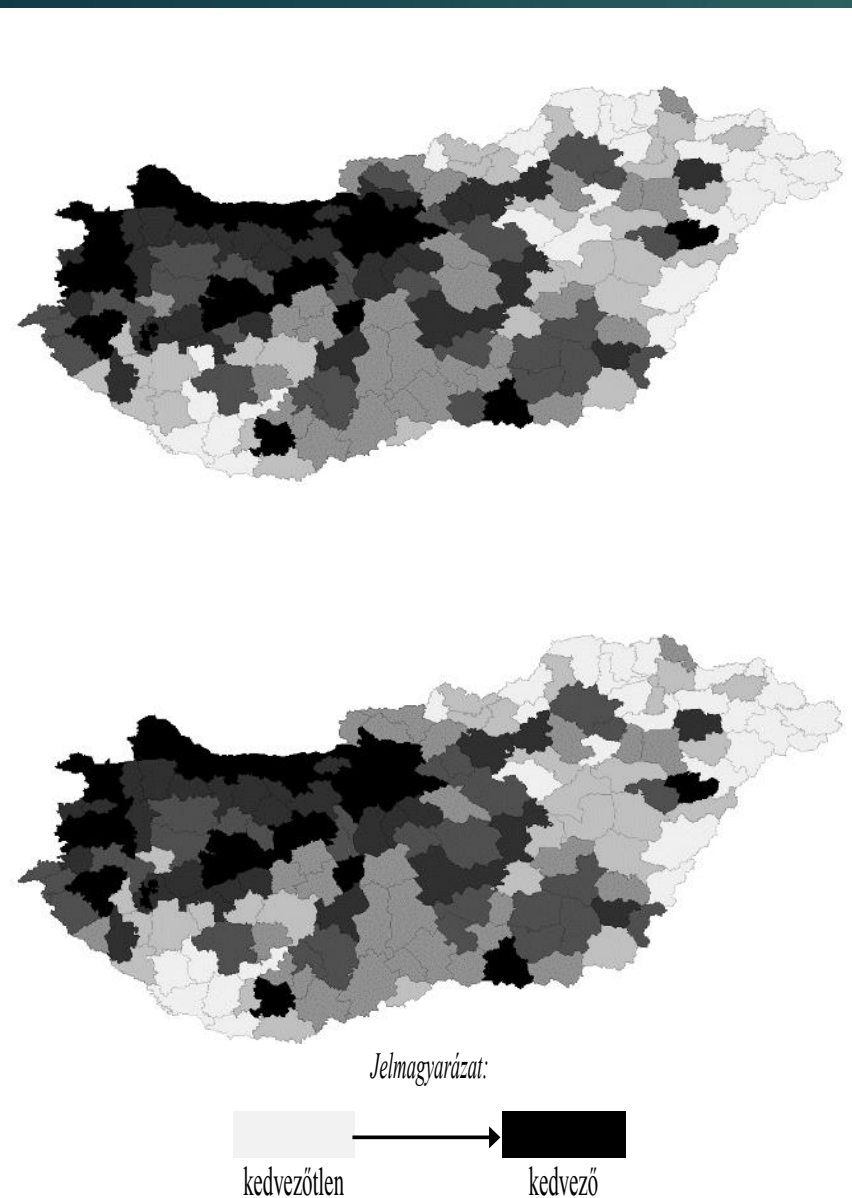

Jelmagyarázat

	alacsony-alacsony (LL)		nem szignifikáns		magas-magas (HH)
	alacsony-magas (LH)		magas-alacsony (HL)		

forrás: saját számítás, szerkesztés

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

A Fejlettség faktorok főbb eredményei

	Női fejlettség	Férfi fejlettség
mnelk (nemenként)	-0,926	-0,927
jovedelem	0,904	0,904
segelyezett	-0,894	-0,889
GDP_fo (log)	0,868	0,875
szgk	0,848	0,849
adozo	0,807	0,806
analfabeta (nemenként)	-0,802	-0,552
ffok (nemenként)	0,743	0,753
hoover	-0,577	-0,552
megőrzött variancia	68,08	64,51
sajátérték	6,127	5,806
KMO	0,901	0,896
Bartlett teszt szign.	0,000	0,000

forrás: saját számítás, szerkesztés

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

A főbb idő előtti halálokok regressziós modelljei (SEM, férfi népesség, 2009-2011)

	SHA (ált)	SHA (élet)	kering	elkerül
konstans	41,454* (22,64)	26,329* (4,67)	3,346** (2,16)	3,118* (2,73)
fejl	-4,126* (-6,49)	-	-	-
tel_szerk	-1,279** (-2,49)	-	-	-
BAZ	5,886* (3,38)	7,582* (4,40)	1,780*** (1,73)	1,364** (2,03)
doh	0,934* (9,12)	1,136* (11,10)	0,380* (7,24)	0,255* (6,26)
rejt_gazd	-	32,759* (4,27)	13,242* (3,24)	8,286* (3,19)
bun_elkov	-	0,041** (2,49)	0,013*** (1,70)	-
haziorvos	-	-	0,598** (2,30)	-
korh_agy	-	-0,207** (-3,00)	-	-
diff_2010	-	-	-	0,480* (3,11)
lambda	0,318* (3,08)	0,251* (2,32)	0,476* (5,30)	0,282* (2,66)
pszeudo R²	0,747	0,711	0,588	0,484
AIC	1051,4	1075,6	844,5	743,9
Log likelihood	-520,7	-531,7	-416,2	-366,9
SC	1047,2	1084,5	842,5	759,7

* szignifikancia 0,01 szinten,

** szignifikancia 0,05 szinten,

*** szignifikancia 0,10 szinten.

Zárójelben a z-score értékek láthatók.

A térbeli súlymátrix a bástyasomszédságon

alapul.

forrás: saját számítás, szerkesztés

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

A főbb idő előtti halálokok regressziós modelljei (OLS, női népesség, 2009-2011)

- * szignifikancia 0,01 szinten,
- ** szignifikancia 0,05 szinten,
- *** szignifikancia 0,10 szinten.

Zárójelben a t-értékek láthatók.

A térbeli súlymátrix a bástyaszomszédságon alapul.

forrás: saját számítás, szerkesztés

	SHA (ált)	kering	dag	elkerül
konstans	18,071* (19,34)	0,560* (20,15)	9,174* (10,92)	10,842* (11,08)
fejl	-1,397* (-4,91)	-	-	-1,223* (-8,62)
doh	1,402* (10,43)	0,029* (6,78)	0,598* (10,00)	0,271* (4,17)
korh_agy	-0,083** (3,20)	-	-	-
tel_szerk	-	-0,030* (-3,65)	-	-
roma	-	0,051** (2,10)	-	-
vesz_gyerm	-	0,003* (2,78)	-	-
diff_2010	-	-	-0,274* (-2,65)	-0,509* (-4,94)
infant	-	-	0,077** (2,14)	-
BAZ	3,283* (3,35)	0,065** (2,13)	-	-
Baranya	-	-	1,107* (2,08)	-
Bács_Kk	-	-	-0,994** (-1,99)	-
Zala	-	-	-	-1,518* (-3,20)
MCN	9,56	10,04	19,89	21,12
adj. R ²	0,679	0,506	0,429	0,552
AIC	865,5	-306,0	640,0	607,8
Log likelihood	-427,68	159,0	-314,0	-298,9

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

A strukturális egyenlőtlenségek szerepe a férfi várható élettartamokban (SEM, 1990, 2001, 2011)

* szignifikancia 0,01 szinten,
 ** szignifikancia 0,05 szinten,
 *** szignifikancia 0,10 szinten.

Zárójelben a z-score értékek láthatók.
 A térbeli súlymátrix a bástyaszomszédságon alapul.
 forrás: saját számítás, szerkesztés

	1989-1991	1999-2001	2009-2011
konstans	64,750* (130,95)	59,55* (67,12)	68,279* (72,08)
mnelk	-0,575* (-3,05)	-	-0,201* (-4,37)
ffok	-	0,087* (2,70)	0,149* (7,65)
szgk	-	0,070** (2,03)	0,054** (2,05)
adozo	-	0,116* (4,01)	-
koz_csat	0,027* (4,71)	-	-
vandorlas	0,065* (2,84)	-	-
korhaz	0,616* (2,89)	-	-
Hajdu	1,481** (2,44)	-	-
BAZ	-	-	-1,263* (-3,67)
Bekes	-	0,822*** (1,62)	-
lambda	0,440* (4,71)	0,433* (4,76)	0,241** (2,22)
pszeudo R²	0,520	0,608	0,704
AIC	591,8	519,2	498,9
Log likelihood	-289,9	-254,6	-244,5
SC	410,7	525,0	514,7

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

A strukturális egyenlőtlenségek szerepe a női várható élettartamokban (SEM, 1990, 2001, 2011)

	1989-1991	1999-2001	2009-2011
konstans	74,802* (25,60)	77,335* (264,28)	78,019* (97,72)
mnelk	-0,457* (-3,69)	-0,106* (-3,95)	-0,164* (-3,75)
jovedelem	-	-	0,001** (1,93)
infant	-0,020** (-1,92)	-0,132* (-6,89)	-0,069* (-2,95)
koz_csat	-	-	0,010** (2,51)
korhaz	-	0,186 (1,32)	-
megye_jog	0,437** (2,02)	-	0,324 (1,60)
BAZ	-	-	-0,728** (-2,33)
Veszprem	0,934* (2,49)	-	-
Zala	-	0,817** (2,10)	-
Somogy	-	-0,708** (-2,06)	-
lambda	0,208*** (1,88)	0,206*** (1,85)	0,282* (2,67)
pszeudo R²	0,273	0,398	0,550
AIC	494,2	483,8	460,6
Log likelihood	-242,1	-235,9	-223,3
SC	510,0	502,7	482,7

* szignifikancia 0,01 szinten,

** szignifikancia 0,05 szinten,

*** szignifikancia 0,10 szinten.

Zárójelben a z-score értékek láthatók.

A térbeli súlymátrix a bástyaszomszédságon alapul.

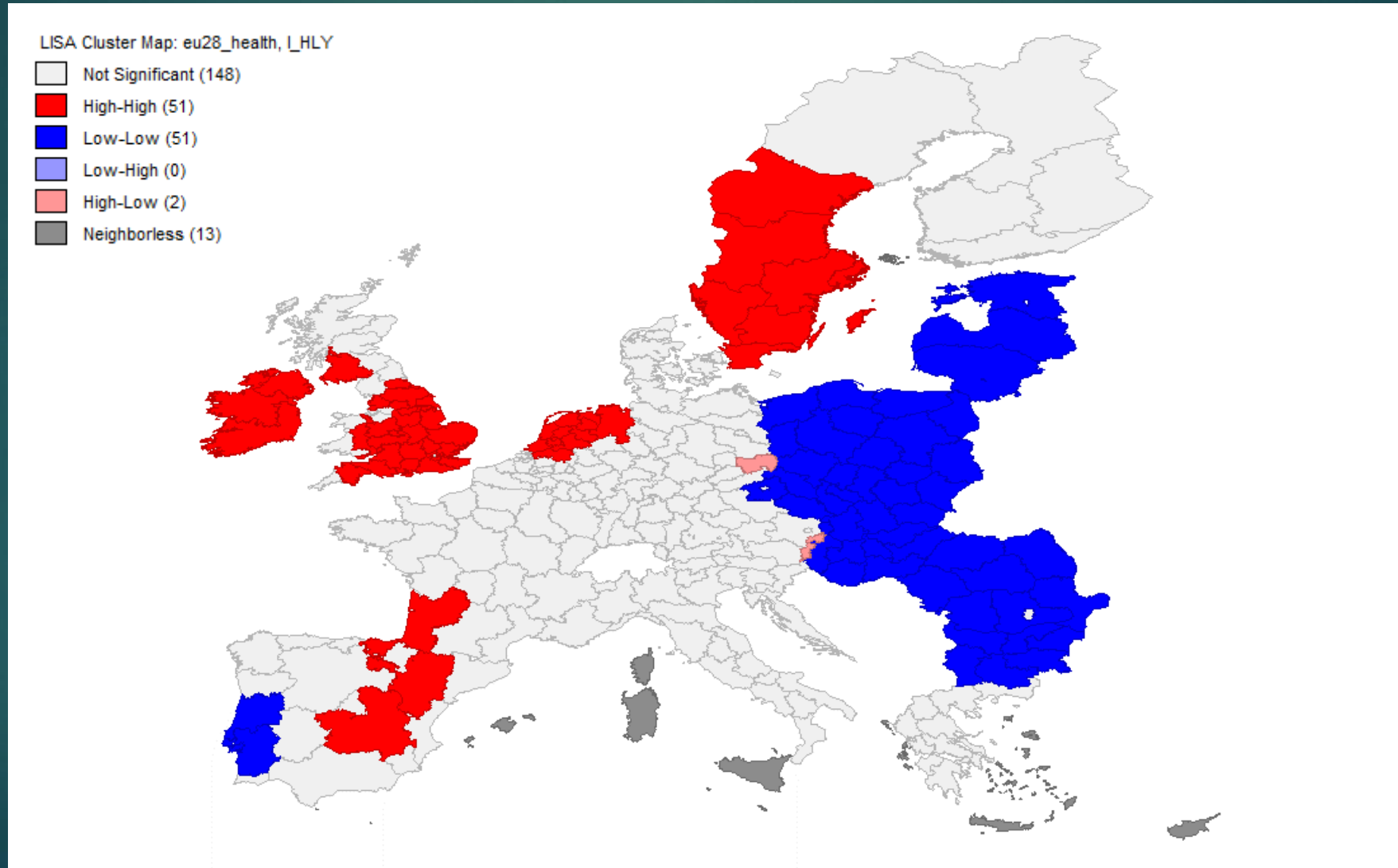
forrás: saját számítás, szerkesztés

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

▶ **Összefoglalás**

- ▶ *Krízistérségek, érzékeny területek beazonosítása (nem elég az „életmód-szocio-ökonómiai státusz” javítása).*
- ▶ *Térségi beavatkozások nemenként – férfiak!*
- ▶ *„Az egészségi helyzet javítható.”*
- ▶ *Health in all policies.*
- ▶ *Város-vidék dichotómia.*
- ▶ *A vidék társadalmi-gazdasági és egészségi problémái.*
- ▶ *A kelet-európai halálozás alakításában „főszereplő” láthatatlan kéz, a pszichoszociális stressz oldása...*

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

A kelet-európai egészségparadoxon társadalmi-
gazdasági és területi összefüggései Magyarországon

KÖSZÖNÖM A MEGTISZTELŐ FIGYELMET!

egrized@gmail.com